

тактичне планування – як засіб координації тактичних задач та оперативне планування як засіб подолання невизначеності прогнозів.

Література

1. Акофф Р. Планирование будущего корпорации / Акофф Р. ; [пер. с англ. под общ. ред. В.И. Данилова–Данильяна]. – М. : Прогресс, 1985. – 328 с.
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / Ансофф И. [при содейств. Э.Дж. Макдоннела]. – СПб. : Питер, 1999. – 414 с.
3. Управление по результатам / [Общ. ред. и предисл. Я.А. Лейманна] ; [пер. с финск.]. – М. : Изд. группа «Прогресс», 1993. – 320 с.
4. Ефремов В.С. Классические модели стратегического анализа и планирования: модель HOFER/SCHENDEL / В.С. Ефремов // Менеджмент в России и за рубежом. – 1998. – № 2. – С. 121–126.
5. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга / Хан Д. ; [пер. с нем. под ред. А.А. Турчака, Л.Г. Головача, М.Л. Лукашевича]. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 800 с.

Надійшла 01.12.2011; рецензент: д. е. н. Наумов О. Б.

УДК 338.242.4

О. С. ПАРХОМЕНКО

Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КРИТЕРІЇВ ЕФЕКТИВНОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

У роботі досліджено систему критеріїв ефективності корпоративного управління вітчизняних підприємств, яку пропонується доповнити відомостями про наявність кодексу та рейтингу корпоративного управління. Здійснено оцінку стану корпоративного управління приладобудівельних підприємств України, яка свідчить про низький рівень його розвитку.

In the article the system of efficiency criteria of Ukrainian enterprises' corporate management which it is proposed to complement information about the presence of code and rating of corporate management has analyzed. The estimation of the corporate management state of Ukrainian device-building enterprises which testifies the low level of his development has realized.

Ключові слова: корпоративне управління, критерії ефективності корпоративного управління, рейтинг корпоративного управління, кодекс корпоративного управління.

Вступ. Стан корпоративного управління є важливою складовою загального інвестиційного клімату окремих галузей та народного господарства країни в цілому. Проте, саме цим аспектам в системі управління підприємствами приділяється недостатня увага. Таке відношення зумовлено тим, що поняття корпоративного управління вітчизняним бізнесом сприймається як абстрактне, таке, що не має реального значення для підвищення ефективності роботи підприємств. Але аналіз діяльності закордонних компаній свідчить про те, що процес прийняття рішень потенційними інвесторами все більшою мірою залежить не тільки від економічних параметрів підприємства, а також від наявності чітких та прозорих правил у відносинах між учасниками ринку та рівня формування загальних корпоративних цінностей, дотримання яких сприятиме підвищенню його інвестиційної привабливості. Тому актуальним стає завдання всебічної оцінки рівня корпоративного управління на вітчизняних підприємствах та розробки основних напрямів його удосконалення.

Основний розділ. Рівень ефективності корпоративного управління визначається багатьма факторами, і тому дуже важко стає оцінити його адекватно. Питанням оцінки ефективності корпоративного управління і дивідендної політики зарубіжній літературі присвячено багато уваги в роботах таких вчених, як І. Ансофф, Р. Вишни, Ф. Модільяні, М. Міллер, Р. Брейлі, М. Брігхем, М. Гордон, Д. Лінтнер, Р. Литценбергер, С. Майерс, К. Рамасвами, Р.Н. Холт, А. Шляйфер та ін. Також аспекти корпоративного управління, розробки і регулювання дивідендної політики розглядаються в працях провідних українських і російських науковців: І.Т.Балабанова, Л.Ю. Басовського, І.А. Бланка, М.В. Грідчини, В.А. Євтушевського, Д.В. Задихайла, Н.П. Карачиної, В.В. Ковальова, Ю.Я. Кравченка, Є.В. Кузнецової, О.В. Лукашова, Г.Н. Мальгінова, Т.В. Момот, О.В. Мороз, С.В. Науменкової, Н.Г. Пігуль, О.С. Поважного, С.А. Румянцева, В.М. Суторміної тощо.

Аналіз системи оцінки ефективності регулювання дивідендної політики, яка є важливою складовою корпоративного управління, показав необхідність детального дослідження існуючих підходів до оцінки стану корпоративного управління в цілому [2].

Для оцінки стану корпоративного управління на вітчизняних підприємствах Фондом державного майна України було розроблено критерії ефективності управління корпоративними правами держави [1], які поділяють показники ефективності на 3 групи:

- 1) некомерційні критерії:

- середньооблікова кількість штатних працівників облікового складу, чол.;
- сума простроченої заборгованості з виплати заробітної плати, тис.грн.;
- сума кредиторської заборгованості, тис.грн.;
- 2) комерційні критерії:
 - обсяги чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.;
 - обсяги чистого прибутку (збитку), тис.грн.;
 - коефіцієнт зносу основних засобів, %;
 - коефіцієнт рентабельності активів, %;
 - коефіцієнт рентабельності діяльності, %;
 - коефіцієнт абсолютної ліквідності;
 - коефіцієнт швидкої ліквідності;
 - коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами;
 - коефіцієнт покриття;
- 3) критерії ефективності прийняття управлінських рішень:
 - сума сплачених дивідендів за підсумками року, що минув;
 - вартість активів товариства.

Аналіз діяльності державних органів, в компетенцію яких входить регулювання системи корпоративного управління, показав, що система оцінки ефективності корпоративного управління та дивідендної політики є недосконалою: незважаючи на те, що при наданні емітентами звітності до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, керівництво підприємств, поряд із даними фінансової звітності, заповнює форму «Залучення інвестицій та вдосконалення практики корпоративного управління». У зазначених «Критеріях» ця інформація не враховується. Тому пропонується доповнити групу некомерційних критеріїв інформацією про наявність рейтингу корпоративного управління і кодексу корпоративного управління, що сприятиме об'єктивності оцінювання стану корпоративного управління (рис. 1).

Для аналізу становища корпоративного управління і дивідендної політики на основі даних річної звітності [3] було опрацьовано дані 20 підприємств приладобудівельної галузі за 2007–2009 рр. (табл. 1), різних за регіональною належністю, розмірами та обсягом виробництва.

Формування такої вибірки підприємств пояснюється тим, що загалом кількість підприємств приладобудування по регіонах є незначною, при цьому їх діяльність має інноваційний характер. Крім того, в дослідженні використані дані про роботу тільки тих корпоративних підприємств, що спеціалізуються на виробництві електротехнічних приладів, дані яких є у відкритому доступі.

У процесі дослідження було розраховано показники, які характеризують ефективність корпоративного управління компаній та динаміку дивідендних виплат. Далі вони порівнювались з нормативними значеннями [1, 4, 5, 6]: у разі відповідності фактичних значень нормативним ставилась відмітка «1», в іншому випадку параметр (показник) позначався як «0». Щодо запропонованих вище параметрів групи некомерційних критеріїв, то «1» призначалася, коли підприємство мало рейтинг корпоративного управління або кодекс корпоративного управління, «0» – у разі їх відсутності.

Результати проведеного дослідження, наведені в табл. 1., доводять, що у порівнянні з 2007 роком у 2008 тільки 2 підприємства (ВАТ «НДПТКІ «Укркраненерго» і ВАТ «ОКПБ») мали найбільшу кількість параметрів, які відповідають нормативним значенням (12 і 11 відповідно); ВАТ «Західенергоавтоматика» і ВАТ «Харківський електроштитовий завод» мали по 9 показників з прийнятними значеннями.

У подальшому ВАТ «НДПТКІ «Укркраненерго» зберегло провідні позиції (10 параметрів у 2009 порівняно з 2008 і 13 параметрів порівняно з 2007 роком), а ВАТ «ОКПБ» різко погіршило своє становище – у 2009 році порівняно з 2007 роком залишилося тільки 4 параметри, які відповідали рекомендованим значенням і тенденціям, а у порівнянні з 2008 роком це значення знизилось до 2. При цьому ВАТ «Харківський електроштитовий завод» зміцнив свої позиції і збільшив кількість параметрів, що збігаються з рекомендованими значеннями, з 9 до 11 у 2009 році порівняно з 2008 роком і 12-и порівняно з 2007 роком.

Найгірші показники протягом майже всього оцінюваного періоду демонструвало ВАТ «Потенціал» (2 параметри у 2008 порівняно з 2007 та 2009 році порівняно з 2008 роком і 3 параметри в цілому за період 2007-2009 рр.), ВАТ «Могилів-Подільський приладобудівний завод» (краще значення – 4 параметри у 2009 р. році порівняно з 2008 р. проти 2 параметрів, що відповідають рекомендованим, за весь досліджуваний період).

Слід зазначити, що із названих підприємств регулярно виплачує дивіденди тільки ВАТ «НДПТКІ «Укркраненерго»; ВАТ «ОКПБ» припинив виплати у 2009 році. Найменше число параметрів, які задовольняють нормативам, належать ВАТ «Потенціал» (2 параметри у 2008–2007 і у 2009–2008 рр.), ЗАТ «ЕНАС» і ВАТ «ОКПБ» (по 2 параметри у 2009 порівняно з 2008 роком), ВАТ «Могилів-Подільський приладобудівний завод» (2 параметри за період з 2007 по 2009 роки). Крім того, незважаючи на те, що ВАТ «КПЕМЗ» має середні показники корпоративного управління, воно є одним із трьох підприємств, які за розглянутий період нараховували і сплачували дивіденди, у той час, коли решта акціонерних товариств має прийнятні значення за досить прогнозованими показниками (обсяги чистого доходу і коефіцієнт абсолютної ліквідності).

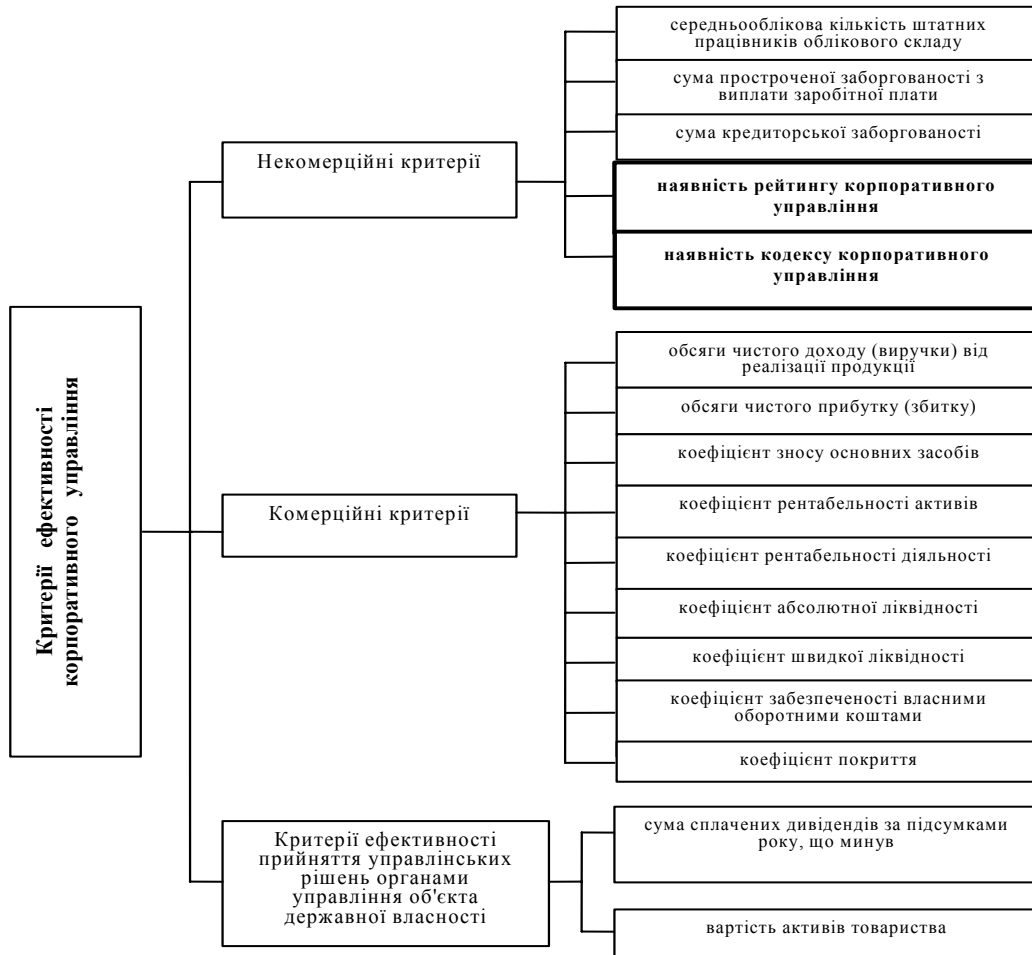

Рис. 1. Система оцінки ефективності корпоративного управління (авторська розробка)

Таблиця 1

Кількість параметрів ефективності корпоративного управління, які відповідають нормативам, за підприємствами (2007–2009 рр.)

Підприємства	Кількість параметрів підприємства, які відповідають нормативам		
	2008–2007	2009–2008	2009–2007
1	2	3	4
ВАТ "Теплоавтомат"	3	6	3
ВАТ "Укрелектроапарат"	8	8	8
ВАТ «Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут засобів технологічного встаткування «ВЕЛТ»»	4	6	5
ВАТ «Дніпропетровський електромеханічний завод»	8	6	8
ВАТ «Донецький енергозавод»	4	5	2
ВАТ "Електровимірювач"	8	5	4
ВАТ "Електромашини"	7	9	10
ВАТ "Потенціал"	2	2	3
ВАТ «Кам'янець-Подільський електромеханічний завод»	5	9	6
ВАТ «Луганський електроапаратний завод»	5	6	5
ВАТ «Могилів-Подільський приладобудівний завод»	3	4	2
ВАТ «НДПТКІ «Укрраненерго»»	12	10	13
ВАТ «Проектно-конструкторський технологічний експериментальний інститут машинобудування»	5	3	8
ВАТ «Харківський електроапаратний завод»	4	8	7
ВАТ «ХЕЛІЗ «Укрелектромаш»»	7	8	5
ЗАТ «Електричні низьковольтні апарати і системи»	6	2	6
ВАТ "Західенергоавтоматика"	9	6	7
ВАТ "Закарпатський завод "Електроавтоматика"	4	6	4
ВАТ «Харківський електрощитовий завод»	9	11	12
ВАТ «Особливе конструкторське бюро комплектних пристроїв»	11	2	4

Що стосується кількості підприємств, які мають позитивне значення конкретного параметру, то можна зазначити таке (табл. 2): за обсягами чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) спостерігається максимальне число підприємств (16 загалом за розглянутий період), які збільшили цей показник за 2007–2009 рр.; 13 підприємств наприкінці 2009 р. мають нормативні значення за показником «обсяг чистого прибутку», що означає тенденцію до збільшення прибутковості бізнесу переважної частини підприємств і наявність коштів для оплати своїх короткострокових зобов'язань, тим більш, що число підприємств, які покращили показник швидкої ліквідності, коливається на рівні 10–12; кількість підприємств, які підвищили рівень рентабельності активів, зростає за цей період з 8 до 11, незважаючи на деяке її зниження у 2008 році порівняно з 2007, тобто половина товариств підвищили свою ділову активність за означений період. Коефіцієнт рентабельності діяльності мають на задовільному рівні тільки 7 підприємств. Економічна криза цього періоду майже ніяк не вплинула на кількість штатних працівників, навпаки, у 2008 та 2009 роках порівняно з 2007 спостерігається підвищення кількості персоналу.

Таблиця 2

Кількість підприємств за параметрами ефективності корпоративного управління, які відповідають нормативам (2007–2009 рр.)

Параметри	Кількість підприємств за параметрами ефективності корпоративного управління, які відповідають нормативам		
	2008–2007	2009–2008	2009–2007
Обсяги чистого доходу від реалізації продукції	13	8	16
Обсяги чистого прибутку	10	11	13
Коефіцієнт швидкої ліквідності	11	12	10
Вартість активів товариства	16	15	7
Коефіцієнт рентабельності діяльності	7	7	7
Коефіцієнт рентабельності активів	8	5	11
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	4	10	4
Коефіцієнт зносу основних засобів	4	8	7
Сума кредиторської заборгованості	4	6	6
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	9	6	10
Коефіцієнт покриття	11	12	11
Середньооблікова кількість штатних працівників облікового складу	4	12	9
Сума простроченої заборгованості з виплати заробітної плати	10	5	4
Сума сплачених дивідендів за підсумками року, що минув	2	3	3
Наявність рейтингу корпоративного управління	0	0	0
Наявність кодексу корпоративного управління	0	0	0

Проте негативною тенденцією залишається те, що дивіденди, як уже зазначалося раніше, сплачували за цей період тільки 3 з 20-и досліджуваних підприємств. Також слід наголосити, що жодне акціонерне товариство не має ні рейтингу, ні кодексу корпоративного управління.

Проведений огляд доводить, що стан корпоративного управління і, в тому числі, ефективність реалізації дивідендної політики українських приладобудівних підприємств, незважаючи на порівняно задовільний рівень фінансового становища, є дуже низьким і не залежить від частки державного майна в статутному капіталі товариств.

Висновки

Аналіз критеріїв та показників оцінки ефективності корпоративного управління показав, що існуюча система оцінки є недосконалою. Тому автором запропоновано доповнити групу некомерційних критеріїв, склад якої визначається в Критеріях ефективності управління корпоративними правами держави, інформацією про наявність на підприємствах рейтингу і кодексу корпоративного управління, що матиме першочергове значення для удосконалення корпоративного управління та підвищення інвестиційної привабливості окремих вітчизняних підприємств і галузей народного господарства в цілому. Крім того, слід зауважити, що висновок про рівень ефективності корпоративного управління має враховувати оцінку значущості кожного з розглянутих критеріїв для досягнення об'єктивності у судженнях про результативність корпоративного управління.

Проведений аналіз стану корпоративного управління приладобудівельних підприємств України свідчить про доволі низький його рівень, що вимагає негайного впровадження принципів корпоративного

управління, які б сприяли підвищенню відповідальності бізнесу перед суспільством та поліпшили інвестиційну привабливість галузі.

Література

1. Про затвердження Критеріїв ефективності управління корпоративними правами держави : Наказ фонду державного майна України від 07.05.2009 р. [Електронний ресурс] – № 694. – Режим доступу : <http://news.yurist-online.com/laws/4542/>.

2. Пархоменко О.С. Оцінка ефективності дивідендної політики підприємств / О.С. Пархоменко // Вісник ХНУ ім. Н.М. Каразіна. – Тематичний випуск: Стратегія розвитку підприємства: теорія, практика, організація. – 2008. – № 789. – С. 219–226.

3. Річна звітність емітентів цінних паперів [Електронний ресурс] / Система розкриття інформації на фондовому ринку України. – Режим доступу : <http://www.smida.gov.ua/reestr/smreestr.php?info=at&year=&obls=>.

4. Савчук В.П. Финансовый анализ деятельности предприятия (международные подходы) [Електронний ресурс] / Савчук В.П. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 427 с. – Режим доступу : <http://www.cfin.ru/finanalysis/reports/savchuk.shtml>.

5. Сутормина В.М. Финанси зарубежных корпораций: підручник / Сутормина В.М. – К. : КНЕУ, 2004. – 566 с.

6. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності / О. Кононенко. – [3-є вид., перероб. і доп.]. – Х. : Фактор, 2005. – 156 с.

Надійшла 01.12.2011; рецензент: д. е. н. Прохорова В. В.